

19.12.2014

Vaasan yliopisto
Filosofinen tiedekunta/Sosiaali- ja terveyshallintotiede
Dosentti, tutkijatohtori Harri Raisio

Vastinepyyntönne 24.10.2014

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston vastine PIRKKA14-valmiusharjoituksen kansalaisraadille 7-9.10.2014

Kansalaisraati ja aluehallintovirasto:

PIRKKA14-valmiusharjoituksen yhteydessä toteutettiin kansalaisraati aluehallintoviraston, Vaasan yliopiston, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön, puolustusvoimien ja Tampereen yliopiston kanssa laajassa yhteistyössä. Aluehallintovirasto käynnisti yhteistyön Vaasan yliopiston kanssa kansalaisten käsitysten ja mielipiteiden esille nostamiseksi kehittääkseen valmiusharjoitusten toimitapojaan, parantaakseen käsitystään kansalaisten turvallisuuskäsityksistä ja saadakseen konkreettisia ehdotuksia kansalaisyhteiskunnan paremmaksi palvelemiseksi kokonaisturvallisuuden viitekehyksessä.

Vaasan yliopiston tutkijoiden ammattitaito ja kokemus varmisti kansalaisraadin onnistuneen toteuttamisen ja tieteellisen luotettavuuden. Kansalaisraatiin osallistuneiden sitoutuneisuus varmisti julkilausuman monipuolisuuden ja korkean laadun. Yhteistyötahojen vahva osallistuminen raadin sisällön luomisessa ja käytännön järjestelyissä tuottivat tulosta niin, että kaikkien osapuolten katsotaan saaneen tästä ennakkoluulottomasta ja uutta näkökulmaa avaavasta kansalaisraadista aineksia toimintansa kehittämiseen, turvallisuuden lisäämiseen.

LÄNSI- JA SISÄ- SUOMEN ALUEHALLINTOVIKASTO
REGIONFÖRVALTNINGSVERKET I VÄSTRA OCH INRE FINLAND

Puh/tfn. 0295 018 450
fax 06 317 4817
kirjaamo.lansi@avi.fi
registratur.vastra@rfv.fi
www.avi.fi/ www.rfv.fi

Vaasan päätoimipaikka Huvud-
verksamhetsstället i Vaa-
sa/Vasa
Wolffintie 35/ Wolffskavägen 35
PL/PB 200, 65101 Vaasa/Vasa

Jyväskylän toimipaikka
Verksamhetsstället i
Jyväskylä
Cygnaeuksenkatu 1
PL/PB 41, 40101 Jyväskylä

Tampereen toimipaikka
Verksamhetsstället i Tam-
merfors
Uimalankatu 1
PL/PB 272, 33101 Tampe-
re/Tammerfors

Aluehallintoviraston tehtävät:

Aluehallintovirasto esittää vastineessaan näkökohtia sellaisiin kansalaisraadin esityksiin, joita se pystyy oman toimialansa puitteissa edistämään tai joiden kanssa se tekee jo nyt valvonta- tai kehittämistyötä. Lisäksi tiedon lisäämiseksi ja hyvien käytäntöjen jakamiseksi esitetään tiedossa olevia muiden toimijoiden vastuulla olevia tai alkuun laittamia hankkeita ja toimia, jotka liittyvät julkilauseuman esityksiin.

Aluehallintovirasto on laaja-alainen virasto, joka edistää alueellista yhdenvertaisuutta edistämällä oikeusturvaa, hyvinvointia ja turvallisuutta. Aluehallintovirasto toimeenpääsee ja valvoo sille lainsäädännössä annettuja tehtäviä (Laki aluehallintovirastoista 896/2009). Tyypillisesti aluehallintoviraston tehtävät liittyvät sosiaali- ja terveydenhuoltoon, opetus- ja kulttuuritoimeen, ympäristöterveydenhuoltoon (talousveden laatu, elintarvikkeiden turvallisuus, eläinlääkintähuolto, eläintaudit ja eläinsuojelu), ympäristölupien tai vesilupien myöntämiseen, työsuojelun valvontaan ja pelastustoimen valvontaan. Tehtävät ovat yleensä joko lupien myöntämistä elinkeinonharjoittajille, etukäteistä informaatio-ohjausta julkisille tai yksityisille palveluntuottajille, palvelujen valvontaa ja valitusten ja kantelujen ratkaisemista esimerkiksi hoitovirheiden tai viranomaisten tekemisistä tai tekemättä jättämisistä.

Aluehallintovirastolle kuuluu myös laajoja tehtäviä normaaliolojen häiriötilanteiden ja poikkeusolojen varalle valmistautumisessa. Tässä tehtävässään aluehallintovirasto yhteen sovittaa yhteiskunnan eri toimijoiden varautumistoimia ja valmiussuunnittelua. Varautumisen ja toimintavalmiuden kehittämiseksi aluehallintovirasto järjesti mm. nyt toteutetun PIRKKA14-valmiusharjoituksen, jossa kunnille ja niiden sidosryhmille tarjottiin mahdollisuus ja materiaali harjoitella vakavan kyberuhkatilanteen varalle.

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastossa käsitetään turvallisuus sen laajas- merkityksessä. Turvallisuutta tuotetaan yhdessä, sitä ei voi ostaa, mutta sen voi kyllä menettää. Samaa laajan turvallisuuskäsityksen näkökantaa edustaa myös kansalaisraadin antamat 20 esitystä yhteiskunnan turvallisuuden parantamiseksi.

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto on selkeyttänyt laajaa turvallisuuskäsitystä tekemällä turvallisuuden edistämistyötä kokonaisturvallisuuden nimissä vuodesta 2010 alkaen. Kokonaisturvallisuustyöstä saa lisää tietoa LSSAVIn kokonaisturvallisuuden nettisivuilta osoitteesta:

<http://www.avi.fi/web/avi/alueellinen-toiminta#.VJQGFMDADA>

Kokonaisturvallisuus on sittemmin määritelty myös valtioneuvoston periaatepäätöksessä vuonna 2012: ”Kokonaisturvallisuus on tavoiteltava, jossa valtion itenäisyyteen, väestön elinmahdollisuuksiin ja muihin yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkat ovat hallittavissa. Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot turvataan viranomaisten, elinkeinoelämän sekä järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana. Turvautumisen toimiin kuuluvat uhkiin varautuminen, häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallinta ja niistä toipuminen.”

PIRKKAI4-valmiusharjoitus oli järjestetty yhtäaikaaisesti puolustusvoimien paikallispuolustusharjoituksen kanssa, jotta voitaisiin tunnustella yhteiskunnan toimitapoja yhteiseen varautumistyöhön, varautumista sekä sisäisiin että ulkoi-
siin uhkiin. Paljon puhutaan eri viranomaisten yhteistoiminnan arvosta ja hy-
vyydestä, jolla usein kuitenkin tarkoitetaan lähinnä siviiliviranomaisten keski-
näistä yhteistoimintaa. Aluehallintovirasto halusi avata toimitapojen vertailun
myös siviili- ja sotilasviranomaisten keskinäisen yhteistoiminnan arviointiin.
Toinen merkittävä avaus tässä harjoituksessa oli vahva vapaaehtoissektorin
(VAPEPA) osallistuminen ja kansalaisnäkökulman saanti mukaan kansalais-
raadin muodossa. Kokemuksen perusteella jatkossa tullaan aiempaa enemmän
ottamaan kansalaiset, kansalaisjärjestöt ja elinkeinoelämä mukaan yhteiseen
varautumistyöhön.

Aluehallintoviraston tehtävät painottuvat normaalioloissa oikeusturvan toteu-
tumiseen sekä hyvinvoinnin ja turvallisuuden varmistamiseen. Normaaliolojen
häiriötilanteissa aluehallintoviraston tehtävät suuntautuvat normaalia enemmän
häiriötilanteen hallintaan ja toisten viranomaisten tukemiseen. Tähän kuuluu
mm. aluehallintoviraston toimialueen kokoisen poikkihallinnollisen tilanneku-
van laatiminen ja jakaminen tarvitseville. Poikkeusoloissa ja vakavassa kriisis-
sä aluehallintovirasto luopuu vähemmän tärkeistä tehtävistään ja suuntaa voi-
mavaransa yhteiskunnan kriisin hallintaan ja vahinkojen pienentämiseen toimi-
valtaisten viranomaisten tukena. Poikkeusoloissa ja yhteiskuntaa kohtaavissa
kriiseissä otetaan käyttöön kaikki ne opetellut toimitavat, joita on varautumisen
ja valmiussuunnittelun yhteensovittamiseksi opeteltu ja harjoiteltu jo normaali-
loissa

Aluehallintoviraston vastine julkilausuman suosituksiin:

*A) Omaehtoisessa toiminnassa on voimaa – voimavarat on mahdollista ottaa
yhteiseen käyttöön – konkreettisia toimia tarvitaan (esitykset 1, 2, 3, 4 ja
17)*

Yhteisöllisyyden vahvistaminen:

Aluehallintovirasto on täysin samaa mieltä yhteisöllisyyden merkityksestä so-
siaalisen syrjäytymisen ehkäisijänä ja hyvinvoinnin ja turvallisuudentunteen li-
sääjänä. Samoin olemme sitä mieltä, että yhteisöllisyyden ja toisesta välittämi-
sen kulttuuria tarvitaan ilman ulkoista uhkaakin.

Aluehallintovirasto pitää asiaa esillä tehdessään lakisääteisiä tehtäviä niin sosi-
aalihuollon, terveydenhuollon kuin opetus- ja kulttuuritoimen tehtäviä tehdes-
sään kuin kokonaisturvallisuustyössään, jossa eritoten painopistealueena on ol-
lut jo jonkin aikaa syrjäytymisen ehkäiseminen ja turvallisen elämän varmista-
minen kaikille ihmisryhmille. Aluehallintovirastossa on havaittu sama asia kuin
kansalaisraadissa eli eri ikäisten ihmisryhmien eriytyminen yhteiskunnassa. Eri
ikäisten ihmisryhmien tuttuutta tulisi voida edistää. Aluehallintovirasto ottaa
asian esille myös järjestäessään kunnille valmiusharjoituksia.

Koulutoimessa yhteisöllisyys on huomioitu mm. uudessa perusopetuksen ope-
tussuunnitelmaluonnoksessa. Sen perusteluissa ohjataan kuntien perusopetuk-

sen opetussuunnitelmatyötä normitasoisesti ja korostetaan mm. koulukulttuurin ja yhteisöllisyyden merkitystä kuntien opetussuunnitelmaan otettavana asiana. Tosiasia on nimittäin, että kouluterveyskyselyjen mukaan jopa 10 prosentilla koululaisia on itseensä kohdistuvia kiusaamiskokemuksia. Koulukiusaamisen ehkäisemiseksi on luotu monia ohjelmia ja aluehallintovirasto on yksi toimija kiusaamisen ehkäisemistyössä jakaessaan rahoitusta ja valistusta koulujen kaikinpuolisen terveyden ja viihtyvyyden parantamiseksi.

Aluehallintovirasto pitää tärkeänä tässä asiassa eritoten kansalaisjärjestöjen ja vapaaehtoisten toimia. Samaan tapaan kuin kansalaisraati, aluehallintovirasto uskoo, että jokaisella yksittäisellä ihmisellä on merkitystä yhteisöllisyyden lisääjänä.

Kansalaisten omaehtoisen toiminnan kehittäminen

Omaehtoinen toiminta kehittyisi parhaiten yhteisöllisyyden rinnalla. Omaehtoisuuden voima perustuu toimijoiden uskoon ja osaamiseen, jolloin häiriötilanteissa voidaan ja uskalletaan käyttäytyä yhteisön hyväksi kokemalla tavalla eikä esimerkiksi viranomaisten erillisiä ohjeita ja käskyjä jäädä odottamaan. Tällainen toiminta on parasta mahdollista toimintaa häiriö- ja kriisitilanteissa – oma osaaminen otetaan käyttöön omaksi ja yhteisön parhaaksi. Kun omaehtoinen toiminta kytkeytyy vielä kunnan tavoitteisiin ja harjoiteltuihin toimitapoihin eri häiriötilanteissa, voidaan puhua jo kriisinsiedosta ja kriisistä selviämisen taidoista, yhteiskunnan resilienssistä.

Aluehallintovirasto ottaa tämän esityksen vakavasti ja tulee miettimään keinoja sen edistämiseksi. Vastineen teossa punnittavaksi nousi mm. tiedotukseen ja kannustamiseen liittyvät seikat kuten se, miten kansalaisia tulisi kannustaa omaehtoiseen varautumiseen kriisejä varten kuitenkin niin, että ei samalla aiheutettaisi turhaa huolta osassa kansalaisia. Tasapainon löytäminen kriiseihin varautumisen riittävän panostuksen ja ylenmääräisen huolestumisen välillä on löydettävä. Tasapainon etsimisessä voitaisiin käyttää hyödyksi eri ikäisten ihmisten erilaisia taitoja ja kokemusta. Vanhemmat ihmiset voisivat jakaa nuorille kokemustaan erilaisista kriiseistä ja vaikeuksista selviämisen keinoista ja nuoret puolestaan kansalaisraadien esittämällä tavalla auttaa esimerkiksi tietotekniikan opettelemisessa. Toimitapana voisi olla kokeiluluonteisesti esimerkiksi tukipisteiden perustaminen vanhustenhuoltoyksiköihin ja päivähuoltoyksiköihin.

Asia liittyy myös siihen miten turvallisuudentunne syntyy ja säilyy. Turvallisuudentunne voi olla korkealla kun vaaroista ei tiedetä vaikka niitä on olemassa. Toisaalta turvallisuudentunne voi olla korkealla myös silloin kun vaarat tiedetään, mutta niihin on varauduttu asianmukaisesti. Aluehallintovirasto toivoo, että tämän esityksen edistämiseksi voitaisiin luoda kokeiluja ja saada sillä tavalla kansalaisten suhtautumisesta kokeellista tietoa. Tätä tietoa voitaisiin sitten käyttää hyväksi kriiseihin varautumisen arkipäiväistämisessä, sillä kriiseihin varautumisen pitää olla tuttua ja normaalia toimintaa ilman ylimääräisiä pelkoja.

Omatoimisen varautumisen parantaminen

Omatoiminen varautuminen on hyvin kuvaava sanapari, joka kokonaisturvallisuuden sanaston mukaan tarkoittaa yksityisten ihmisten ja yhteisöjen toimintaa, jolla pyritään onnettomuuksien ehkäisyyn ja valmistaudutaan toimimaan vaaratilanteissa. Pelastuslain mukaan omatoimista varautumista on rakennuksen omistajan ja haltijan sekä toiminnanharjoittajan velvollisuus osaltaan mm. varautua henkilöiden, omaisuuden ja ympäristön suojaamiseen vaaratilanteissa ja varautuminen tulipalojen sammuttamiseen ja muihin sellaisiin pelastustoimenpiteisiin, joihin ne omatoimisesti kykenevät. Tämä tehtävä on siis rakennusten osalta vastuutettu laissa selkeästi, se on merkittävä tehtävä, jota valvoo kunnassa pelastuslaitoksen henkilökunta, alueellinen pelastustoimi. Aluehallintovirasto puolestaan valvoo pelastustoimen järjestämistä ja näin ollen myös omatoimisen varautumisen toimia tältä osin.

Kotitalouksien omatoimisella varautumisella puolestaan ymmärretään yksittäisten henkilöiden, asuinyhteisöjen ja perheiden omaehtoista varautumista tilanteisiin, joissa normaali arki häiriintyy. Kotitalouksien varautumiseen on saatavissa ohjeita ja huoltovarmuuskeskus on perustanut mm. KOVA -toimikunnan kotitalouksien varautumisen tunnettavuuden parantamiseksi ja varautumisen edistämiseksi. Aluehallintovirasto esittää, että kunnat voisivat laittaa esimerkiksi sosiaalitoimen nettisivuille infotiedotteen käytännön neuvoista ongelmatilanteita varten. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi se mitä ruokatarvikkeita kotiin kannattaa varata tai miten toimitaan pitkäaikaisessa sähkökatkossa. Ikäihmiset itse tai heidän omaisensa saisivat näin tiedon kunnasta suoraan ja voisivat olla jopa yhteydessä kunnan sosiaalitoimeen asiasta ja omaisistaan jo tavallisena arkena.

Suomen Pelastusalan keskusjärjestö tuottaa paljon hyviä esitteitä, oppaita ja koulutusmateriaalia omaehtoisesta toiminnasta. Toistaiseksi emme kuitenkaan vielä tiedä sitä ketkä kaikki tuon informaation saavat ja käyttävät hyödykseen. Olisi tärkeää tietää nimenomaan se joukko ihmisiä, jotka eivät saa/löydä tarvitsemaansa informaatiota vaikka haluaisivat siihen tutustua.

Kansalaisraadien esitykseen kansalaistaitojen parantamisesta voidaan hyvin myös yhtyä. Opetus- ja kulttuuritoimen alalla asiaan on myös tartuttu. Valtakunnallisessa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (luonnos) todetaan mm. että oppilaita ohjataan huolehtimaan terveydestä, turvallisuudesta ja ihmissuhteista, liikkumisesta ja selviämisestä liikenteestä, toimimisesta teknologisoituvassa arjessa ja hallitsemaan talouttaan ja kuluttamistaan. Oppilaita opetetaan huolehtimaan itsestään ja arjen taidoista. Lisäksi todetaan, että oppilaiden arkiosaamisen taitoja tulee vahvistaa sekä harjaannuttaa kestävän elämäntavan mukaista toimivuutta ja innostaa toimimaan yhteisöä ja yhteiskuntaa rakentavalla tavalla. Kuntien koululaitosten tehtävä on saattaa nämä tavoitteet osaksi koulutyötä. Tavoitteet ovat samansuuntaiset kuin kansalaisraadien määrittelemät kansalaistaidot, ehkä jopa sitä laajempia.

Erityisryhmien huomiointi

Erityisryhmien huomiointi on aluehallintoviraston lakisääteisten tehtävien mukaista toimintaa ja myös osa kokonaisturvallisuustyötä. Kansalaisraadien esille nostama asia viestinnän ja erityisesti verkkoviestinnän osalta on merkittävä. Erityisryhmien osalta kriisiviestien perille saamiseen on panostettava kunnissa. Erityisryhmien sijaintitietojen on oltava käytettävissä hyvän toiminnan varmistamiseksi myös häiriötilanteissa. Erityisryhmiksi aluehallintovirasto lukee myös esim. mielenterveyskuntoutujat, joiden osalta tarvitaan erityisesti sosiaalitoimen käyttöön ohjeistusta ja hyväksi havaittujen toimitapojen jakamista häiriötilanteista selviämisen varmistamiseksi. Mielenterveyskuntoutujille tarvitaan sekä omatoimisen varautumisen ohjausta että viranomaisjohtoisten toimien vaikiinnuttamista.

Kuntiin osaamisrekisterit

Esitys on mielenkiintoinen ja mahdollista varmasti toteuttaakin. Kunnissa ja kaupungeissa on varmasti ”vapaana” sellaisia asiantuntijoita, jotka pystyvät niin halutessaan toimia häiriötilanteissa tehokkaasti yhteisön hyväksi, nopeuttamaan häiriötilanteesta selviämistä ja vähentämään häiriön aiheuttamia vahingollisia vaikutuksia. Vapaaehtoisuuteen perustuva henkilörekisteri on mahdollinen. Osaamisrekisteri olisi kokeilemisen arvoinen asia ja tukisi aluehallintoviraston tekemää kuntien valmiussuunnittelun tukemista.

Osaamisrekisterihanke itsessään jo olisi osa omaehtoisen toiminnan edistämistä ja kansalaisten varautumistyön arvostuksen kasvattamista. Hanke voisi syntyä osana kylien toimintaa tai kaupunginosien omaa toimintaa. Joka tapauksessa tällainen ihmistietoverkko ja soluajattelu on mielenkiintoinen ajatus ja palvelisi mahdollisesti kuntalaisia esimerkiksi silloin kun tietoverkot ovat poissa käytöstä ja toiminnan pitäisi organisoitua yhteisöstä käsin. Esimerkiksi maakunnalliset osaamiskeskukset voisivat olla tämän asian edistämässä alueellisen tuntemuksensa ja tavoitteidensa vuoksi. Tällaisia yhteisöjä ovat mm. Pirkanmaan turvallisuusklusteri ja SonetBotnia.

B) Turvallisuuskulttuurilla ja tositoimilla kohti turvallisuudentunnetta ja syrjäytymisvaaran torjuntaa (esitykset 15 ja 19, liittyy vahvasti myös esitykseen nro 1)

Turvallisuuskulttuurin vahvistaminen

Turvallisuus on yksi aluehallintoviraston päätavoitteista yhdessä oikeusturvan toteutumisen ja hyvinvoinnin ohella. Turvallisuuskulttuurin –käsitteen paloitteleminen ja siten sen tutuksi tekeminen on tärkeää ja aluehallintoviraston kokonaisturvallisuustyössä tehtäväksi sopiva aihealue. Turvallisuuden varmistaminen niin kodeissa, kadulla, työpaikoilla ja kouluissa on olennaisen tärkeää hyvinvoivalle yhteiskunnalle. Turvallisuuden on oltava arkea kaikenikäisille. Turvallisuuskulttuurin nostaminen arvoonsa ja kansalaisraadien esittämällä tavalla jatkuvaksi toiminnaksi on kannatettavaa ja aluehallintovirasto ottaa esityksen tomissaan huomioon yhdessä esimerkiksi kuntien hyvinvointi- ja turvallisuussuunnittelun tukemistehtävässään. Muistutetaan myös, että eräillä viranomaisilla kuten sosiaaliviranomaisilla ja kolmannen sektorin toimijoilla se-

kä esimerkiksi kirkolla on mahdollisuus laajentaa ja vakiinnuttaa toimintaansa turvallisuuskulttuurin kehittämiseksi jatkuvaksi osaksi arkista toimintaansa. Näidenkin toimijoiden kanssa aluehallintovirastolla on yhteistyötä mm. henkisen huollon ja syrjäytymisen ehkäisyn asioissa.

Todellinen puuttuminen nuorten syrjäytymiseen

Syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden vahvistaminen ovat aluehallintoviraston kokonaisturvallisuusstrategian eräitä keskeisiä kokonaisuuksia. Onnistumiset näille asetetuissa tavoitteissa vaikuttavat positiivisesti pitkälle tulevaisuuteen.

Konkreettisia toimia, joita aluehallintovirasto tekee jatkuvasti ovat mm. etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajatoiminta. Etsivän nuorisotyön tavoitteena on löytää ilman työ- tai koulutuspaikkaa olevat nuoret ja ohjata heidät parempaan elämänhallintaan ja koulutukseen tai työhön. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto on jakanut vuosittain 6-7 miljoonaa euroa etsivään nuorisotyöhön ja nuorten työpajatoimintaan. Aluehallintovirasto tukee poikkihallinnollista yhteistyötä nuorisolain edellyttämällä tavalla eli huolehtii ja on selvillä siitä kuinka monta nuorta on syrjäytymisuhan alaisena ja mitä heidän tilanteensa kohentamiseksi on viisainta tehdä.

Turvallisuuskulttuurin korostaminen ja syrjäytymisuhan torjunta ovat olennaisen tärkeitä toimia vahvistettaessa lasten ja nuorten terveellistä kasvuympäristöä. Kiusaaminen estämiseen on panostettava näiden kansalaisraadin esitysten toteutumisen varmistamiseksi. Kiusaaminen, joka pahimmillaan alkaa jo päiväkotikäytössä on vaikuttamassa yhtenä tekijänä myös nuorten syrjäytymiskehityksessä. Valitettavasti yhteiskunnan toimenpiteet opetus- ja kulttuuritoimen viranomaisten hallinnonalalla ovat olleet ristiriitaisia. Koulutuspaikkojen vähentämiseen johtavat toimet tilanteessa, jossa on paljon nuoria ilman koulutuspaikkaa tai työpaikkaa toimivat saavat aikaan ei toivottuja tuloksia. Esimerkiksi koulutuspaikkojen vähentäminen tekee nuorisotakuun toteuttamisen vaikeaksi ellei mahdottomaksi.

Aluehallintoviraston kokonaisturvallisuusstrategian painopiste on ennaltaehkäisevässä työssä ja erityisesti lasten ja nuorten elämänhallinnan parantamisessa. Kokonaisturvallisuusstrategia löytyy osoitteesta http://www.intermin.fi/download/39878_Kokonaisturvallisuusstrategia_2012-2015.pdf ja se sisältää kaikkiaan 71 tavoitetta. Tavoitteiden toteutumista seurataan, mitataan ja tietyksi päivitetään ja uusitaan kaiken aikaa.

C) Viranomaisten, kansalaisten ja median on toimittava yhdessä, tekniset edellytykset ovat olemassa, toimijoilta kaivataan uusia aloitteita vuorovaikutuksen varmistamiseksi – viranomaisten on panostettava kriisiviestintäänsä (esitykset 6, 7, 13, 14, 16 ja 20)

Varautumiseen liittyvän tiedon levittämisen kehittäminen

Tämä kansalaisraadin esitys liittyy myös esitykseen omatoimisen varautumisen kehittämisen –esitykseen. Esityksestä saa kuitenkin myös sen ajatuksen, että varautuminen saattaa olla terminä kuitenkin painottunut melko paljon todella vakavien kriisien käyttöön, lähes sotaan tai sodan uhkaan. Varautumista ja

valmiussuunnittelua onkin käytetty usein poikkeusolojen (määritelty valmiuslaissa) olosuhteisiin valmistautumisen yhteydessä. Nyt varautuminen on kuitenkin jo käytössä ihan normaaliolojen häiriötilanteisiin valmistautumisen yhteydessä, varaudutaan esimerkiksi pitkiin sähkökatkoihin ja niiden aiheuttamiin seurausvaikutuksiin. Varautumisesta puhutaan myös tätäkin tavanomaisemmissa yhteyksissä kuten vaikkapa silloin kun varaudutaan vieraiden tuloon ja tavanomaista suurempiin ruoka-annoksiin juhlien yhteydessä. Varautuminen on siis helppokäyttöinen ja arkinen, mikä on oikeasti hyvä asia.

Toimenpiteitä ymmärrettävän varautumistiedon jakamiseksi varmasti tarvitaan ja on varmasti myös kohtuullisen helppo keksiä ja kokeilla. Esimerkiksi kaupunkien jakamat kaupunkilehdet/ilmaislehdet saavuttavat jokaisen talouden ja ovat siten hyviä tiedonjakokanavia. Luonnollisesti kuntien ja aluehallintoviranomaisten sekä muiden viranomaisten nettisivut ja some-kanavat tulee hyödyntää myös varautumisesta tiedottamisessa. Samoin tiedotusvälineille voi tiedotein tarjota jutunjuurta aiheesta. Jaettavan tiedon tulisi olla mielellään jatkuvaa niin, että sitä opittaisiin odottamaan ja tietysti sen pitää olla konkreettista ja tärkeää.

Viranomaisviestinnän kehittäminen häiriö- ja poikkeustilanteissa

Kansalaisraadien ennakkoluuloton esitys ihmistietoverkoista on hyödyllinen varsinkin niissä tilanteissa, joissa viranomaiset eivät saa tietoa siirtymään kuntalaisille muuta kautta. Tällainen toisesta huolehtimisen kulttuuri olisi juuri sitä kaivattua yhteisöllisyyttä. Sitä tarvitaan erityisesti tilanteissa, joissa tietoverkojen kautta ei informaatiota kansalaisille saada kulkemaan. Mikäli puhelimet ja tietoverkot toimivat, voidaan sosiaalisen median välityksellä jakaa tietoa nopeasti ja laajalle. Samoin alueellisen tekstiviestipalvelun kautta tieto välittyy myös niille, jotka eivät seuraa mitään medioita kyseisellä hetkellä. Vastaavaltaisia tiedonjakelun solmupisteitä ovat koulut, joiden kautta saadaan tietoa välitettyä koululaisten perheille. Koulut tai muut toiminnot, joita vakioesti eri kaupunginosissa tai kylillä on, ovat keskeisiä paikkoja, joihin tietoa voidaan toimittaa nähtäväksi. Sosiaalisen median ja nettisivujen ja tiedotusvälineiden vielä toimissa voitaisiin välittää etukäteen eri alueiden infotaulujen paikat ja fyysiset paikat, mistä kuntalainen voi käydä kysymässä tietoja.

Aiemmin kaikissa kunnissa tavalla tai toisella järjestetty väestönsuojeluorganisaatio oli ehkä tässäkin esityksessä tarkoitettu ihmistietoverkko, koska kunta oli jaettu suojelupiireihin ja -lohkoihin, joissa molemmissa oli koulutetut vastuuhenkilöt poikkeusolojen toimintaa varten. Nyt eräät pelastuslaitokset ylläpitävät tätä järjestelmää enää poikkeuksellisesti toimintojensa ja kunnan toimintojen varmistamiseksi, sillä kyseinen lainsäädäntö ja sen perusteella annettu ohjeistus on kumottu. Enää siis ei ole velvollisuutta ylläpitää aiemman tavan kaltaista väestönsuojeluorganisaatiota kunnissa.

Sosiaaliseen mediaan ovat lähteneet aktiivisesti mukaan jo monet viranomaiset ja sinne sosiaalisen median vaikutuskanaville on aluehallintovirastonkin tarkoitus liittyä vuodesta 2015 alkaen. Facebookissa ja Twitterissä mukana oleminen mahdollistaa häiriö- ja poikkeustilanteiden aikaisen tiedonsaannin ja välittämi-

sen, vaikuttamisen samoilla kanavilla, joissa ajankohtaiset tiedot häiriötilanteista joka tapauksessa leviävät. Toimintaa johtava viranomainen vastaa aina tilanteen tiedottamisesta.

Laajoissa häiriötilanteissa tiedottaminen kuitenkin vaatii normaalikäytäntöjen tehostamista, jotta vältetään ristiriitaiselta tiedottamiselta. Median ja viranomaisten voidaan todeta opetelleen jo vuosikausia uutta toimintakulttuuria, jossa viranomaisten säännöllinen tiedotus tyydyttää mediaa ja media puolestaan tuottaa viranomaisten viestin kansalaisille.

Kevyempi hätänumero käyttöön

Hätätilanteessa on voitava ja rohjettava soittaa hätänumeroon. Kun kansalaisraadin jäsenille tällainen esitys kuitenkin tuli mieleen, tarkoittaa se sitä, että 112-numeron käyttöön liittyy joitakin kyseenalaisia asioita. Ja tottahan on sekin, että 112-numerokin voi ruuhkautua niin, että soittaja joutuu odottamaan puhelun yhdistymistä minuutteja. Puhelua ei kuitenkaan pidä katkaista, koska puhelun katkaistuaan menettää jonotuspaikkansa. Aluehallintovirasto muistuttaa, että sosiaalipäivystykseen liittyvissä asioissa on jokaisessa kunnassa 24/7 toimiva sosiaalipäivystysnumero, jonka yhteystieto löytyy kunnan nettisivuilta.

Median vastuullisuuden korostaminen yhteiskunnan turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä & Luottamuksen säilyttäminen viranomaisiin on tärkeää – viranomaisviestinnän rooli

Median ja viranomaisten yhteistyöllä saadaan välitettyä oikeat ohjeet kansalaisille häiriötilanteesta selviämiseksi. Nopealla, oikealla ja oikea-aikaisella tiedottamisella pyritään välttämään lisävahingot. Jokaisessa valmiusharjoituksessa käsitellään median kanssa varautumisen tehtäviä ja harjoitellaan harjoituksen yhteydessä yhteistoimintaa viranomaisten kanssa.

Median ja viranomaistenkin viestintäsuhteet luodaan normaalioloissa ja ns, ”hyvän sään aikana”, jotta kansalaisille suunnattava tiedonvälitys palvelee heitä mahdollisimman hyvin myös häiriötilanteissa, eikä tietotyhjiöitä ja huhuja pääse syntymään. Sekä viranomaisten että median tavoitteena on toimiminen kansalaisen parhaaksi. Tämän yhteisen tehtävän varmistaminen vaatii jatkuvaa harjoittelua ja yhteistyötä.

Aluehallintoviraston kannalta toimiva häiriötilanneviestintä viranomaisten ja median välillä on edellytys laajapohjaisen ja poikkihallinnollisen tilannekuvan luomiselle.

Henkilötietorekistereiden parempi hallinta

Henkilörekistereiden pidosta on oma lainsäädäntönsä, joka tulee huomioita tätä esitystä edistettäessä. Aluehallintoviraston käsityksen mukaan asiat on kyllä hoidettu jo esityksen toivomalla tavalla kuitenkin niin, että tiedot annetaan kansalaiselle itselleen ilman erillisen viranomaisen välittäjäroolia. Mikäli esityksessä tarkoitetaan sitä, että kansalaiset eivät välttämättä tiedä missä kaikissa asiakasrekistereissä (asiakasrekisteri on yksi henkilörekisterin tyyppi) oma ni-

mi ja eri tiedot ovat, niin siinä mielessä raatilaiset ovat ihan oikeassa. On hyvin vaikeaa alkaa ottaa selkoa missä kaikkialla oma nimi on ja miten se on sinne joutunut.

D) Yhteiskunnan toiminta liikaa sähkön varassa – tietoverkot ja monet kriittiset toiminnot sähkön varassa (esitykset 5, 9 ja 12)

Enemmän huomiota sähkönjakelun mahdollisiin suurhäiriöihin

Aluehallintoviraston valmiusharjoituksissa on harjoiteltu eri syistä tapahtuvien pitkäkestoisten sähkönjakeluhäiriöiden varalle. Kunnan ja eri toimijat, mukaanlukien sähkönjakeluyhtiöt ovat olleet harjoituksissa mukana aktiivisesti. Kansalaisraadin esityksessä kiinnitetään huomio olennaiseen asiaan eli sähkönjakelun suurhäiriöihin, jolloin suuri osa Suomea olisi ilman sähköä ja korjaajia ei millään riittäisi niin paljon etteikö vahinkoja ehtisi syntyä ihan liikaa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita suurhäiriö koettelisi myös vaikkakin keskeisimmät toiminnot sairaaloissa ovatkin varavoimalla varmistettuja. Aluehallintoviraston harjoitusten lisäksi niin julkiset kuin yksityisetkin palveluntuottajat harjoittelevat sähkönjakeluhäiriöiden varalta varmistaakseen toimintansa häiriöttömän jatkamisen tilanteessa kuin tilanteessa.

Myös kotihoidossa olevilla henkilöillä olevissa kaikkein tärkeimmässä elämää ylläpitävissä laitteissa kuten hengityskoneissa on akku, joten välittömäsi sähkönjakeluhäiriön tapahduttua ei ongelmia näiden laitteiden toimivuudessa synny. Sosiaali- ja terveystoimen kuuluu kartoittaa nämä laitteet, pitää tietoa yllä ja antaa ohjeet häiriötilanteessa toimimisesta.

Aluehallintovirasto haluaa kiinnittää tämän esityksen yhteydessä huomiota palveluntarjoajien vastuisiin tietoverkkojen kautta tarjottavissa palveluissa. Palveluiden tulee täyttää lainsäädännön vaatimukset mm. tietoturvallisuuden osalta sekä palveluiden tuottajien tulisi suunnitella etukäteen toimintaansa myös laajojen sähkökatkosten varalle.

Kyberturvallisuus kuuluu kaikille – lisää verkostoitumista ja yhteistyötä !

Esitys on hyvin ajankohtainen ja korostaa sitä näkökantaa, että olemme joutuneet/päässeet aika nopeasti tilanteeseen, jossa tietoverkot ja niihin liittyvät edut ja uhkat kilpailevat keskenään. Toisaalta palvelut rakentuvat tietoverkkojen varaan ja palveluita on paljon ja ne ovat hyviä. Kääntöpuolena on se, että jos verkot eivät toimi, niin palveluiden saanti korvaavaa kautta on lähes toivotonta tai ainakin vaikeaa. Kyberturvallisuuteen liittyy keskeisesti liikenne ja viestintäministeriö ja sen alainen viestintävirasto ja kyberturvallisuuskeskus. Huoltovarmuuskeskus edistää operaattoreiden osaamista alueellisten ALVAR-toimikuntien avulla. Aluehallintovirasto edistää kyberturvallisuutta mm. käymällä kaikkien alueensa kuntien kanssa läpi valmiusharjoituksen kyberturvallisuusteemalla vuosina 2014 - 2016. Oman toimintansa kyberturvallisuuden aluehallintovirasto on varmistanut.

Alueellinen varoilmoitusviesti tekstiviestillä matkapuhelimiin

Tämä esitys on ollut tutkimus- ja kehityskohteena vuosia ja nyt viimein sen käyttöönottoa varten on tehty jo kokeiluja. Viranomaiselta tuleva lyhyt ja selkeä viesti matkapuhelimeen koetaan tehokkaaksi ilmoitustavaksi ja on saanut kannatusta eritoten alueellisissa uhkissa. Asia on kehitteillä.

E) Viranomaisten tunnettavuuden on parannettava (esitykset 8, 10, 11 ja 18)

Eri viranomaisten roolin avaaminen

Kansalaisraadın esitys on hyvin tärkeä. Viimeaikaiset aluehallinnon uudistukset ovat paitsi muuttaneet viranomaisten hallinnollisia rajoja niin myös joiltakin osin "piilottaneet" toiminnot huonosti kuvaavien virastojen nimien taakse. Toisaalta samaan aikaan on eri viranomaisten tehtäviäkin muuteltu jonkin verran viranomaiselta toiselle tai jopa joitakin tehtäviä yksityisille niin, että kansalaisen on ollut vaikea pysyä muutosten perässä. Palvelujen etsiminen on vaikeutunut. Tehokkaampi viestintä ja "ulostulo" virastoista voisi avata niitä tehtäviä, joita hankalien vastuualuenumikkeiden taakse kätkeytyy.

Myös virastoissa itsessään on kehittämisen varaa, sillä virastojen kasvaessa on vaarana se, että vastuut hämärtyvät ellei vastuutus ja tehtävät ole selkeästi määritellyt. Asiakkaiden pompottelua virastosta toiseen tai viraston sisällä ei pidä tapahtua. Hyvä asiakaspalvelu on varmistettava.

Puolustusvoimien paikallispuolustuskonsepti herättää luottamusta

Tämä esitys on hienoa todeta, sillä aluehallintovirasto tavoitteli yhtäaikaisella harjoituksella siviili- ja sotilasviranomaisten tutustuttamista toisiinsa ja yhtenä ilmentymänä siitä voidaan pitää mm. sitä, että molemmille toimijoille sopi hyvin lähteä kansalaisraadın tuloksia hakemaan ja hyödyntämään.

Aluehallintovirasto työstää aihetta eteenpäin esimerkiksi siltä pohjalta, että kuinka paljon yhteistä tekemistä löytyy vielä esimerkiksi puolustusvoimien ja sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonaloilta.

Poliisista ei saa tulla liian etäinen kansaan nähden

Tärkeä sisäiseen turvallisuuteen ja kokonaisturvallisuuteen liittyvä havainto. Poliisi on tärkeä yhteistyökumppani myös aluehallintovirastolle ja vielä tärkeämpi paikallisella tasolla toimiville viranomaisille puhumattakaan kansalaisille. Aluehallintovirasto on huolissaan samasta asiasta kuin kansalaisraati. Yhteistyötä paikallisella tasolla on esimerkiksi sosiaalitoimella ja poliisilla, sosiaalityöntekijä toimii mm. poliisilaitoksilla.

Avoimen keskustelun lisääminen NATO-kysymyksestä

Tähän asiaan aluehallintovirastolla ei ole lisättävää.

Lopuksi

Aluehallintovirasto käyttää kansalaisraadien havaintoja sekä valmiusharjoitustensa että kokonaisturvallisuuskonseptinsa kehittämiseksi.

Aluehallintovirasto on jo käyttänyt julkilausuman esityksiä suunnitellessaan seuraavaa alueellista valmiusharjoitusta Keski-Suomeen 2015, kommentoidessaan käytyjä turvallisuuskeskusteluja eri tutkimus- tai kehittämistilaisuuksissa ja viimeksi PIRKKA14-palautepäivänä 25.11.2014 Tampereella.

Aluehallintovirasto kiittää kaikkia raadin osallistujia käydyistä keskusteluista ja laaditusta monipuolisesta julkilausumasta. Kiitämme myös hankkeeseen osallistuneita toimijoita saumattomasta yhteistyöstä ja arvokkaista ajatuksista, jotka kannustavat kaikkia huomioimaan varautumistyössä kansalaisnäkökulman pitkäjänteisesti ja tasa-arvoisesti. Kansalaisraati kiteyttää sanomansa hyvin ilmoittamalla, että yhteiskunnallisen turvallisuuden kehittäminen kuuluu meille kaikille.

Aluehallintovirasto on laatinut vastineen yhteisesti seuraavien eri vastuualueiden edustajien kanssa;

Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat:

*terveydenhuollon ylitarkastaja Mari Luukkonen
sosiaalihuollon ylitarkastaja Aija Ström*

Opetus ja kulttuuritoimi:

johtaja Tuomo Laitila ja yksikön päällikkö Ismo Myllyaho

Ruotsinkielinen opetustoimi:

lakimies Thomas Sundell

Työsuojelu:

johtaja Arto Teronen

Ympäristöluvat:

ympäristöneuvos Mikko Vesaja

Hallinto

asiakaspalvelupäällikkö Hannu Matintupa

Johdon esikunta:

viestintäpäällikkö Annette Rinne

Pelastustoimi ja varautuminen:

assistentti Tarja Siirilä

ylijohtaja

Jorma Pitkämäki

johtaja

Tarja Wiikinkoski

TIEDOKSI

Valtiovarainministeriö

Sisäministeriö

Sosiaali- ja terveysministeriö

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Ympäristöministeriö

Maa- ja metsätalousministeriö

Työ- ja elinkeinoministeriö

Oikeusministeriö